

Пам'яті Людини, Ученого-методиста, Колеги, Наставника

Наталія Логвіненко,

головний редактор журналу

“Українська література в загальноосвітній школі”

10 червня 2011 року в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України за “круглим столом”, проведення якого організували співробітники лабораторії літературної освіти під керівництвом Т. О. Яценко, зібралися вчені, науковці, учителі-практики, викладачі вишів із усієї України, щоб вшанувати ВОЛОШИНУ Нілу Йосипівну, яка рік як пішла з життя, залишивши незавершеними багато справ — крапки ставити не планувала:

*Дочка української культури,
Учений, методист літератури —
Вона плекала волошкове слово,
Оберігала мову калинову.
Не доспівала, не договорила,
Педагогічну ниву залишила...
У ясних зорях і у чистих водах
Цвіт її слова зав'язався плодом...*

В. Тименко

А плоди її життєвих досягнень досить вагомі. Про них говорила у вступному слові **Т. О. Яценко**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії літературної освіти Інституту педагогіки НАПН України: Учений-методист, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук,

професор, головний науковий співробітник лабораторії літературної освіти, заслужений діяч науки і техніки України, головний редактор журналу “Українська література в загальноосвітній школі” (1999—2010 рр.), Ніла Йосипівна народилася 2 січня 1940 року в селі Думанів Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Закінчила Славутське педучилище (1957), історико-філологічний факультет

Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1966). Працювала вчителькою української мови і літератури: 10 років у Великозальській школі на Поділлі та 6 років — у ЗОШ № 1 м. Вишневого Київської області.

З 1972 року Н.Й. Волошина — молодший науковий співробітник лабораторії методики літератури НДІ педагогіки. У 1977 р. захистила кандидатську дисертацію з проблеми естетичного виховання учнів старшої школи засобами мистецтва слова.

Н.Й. Волошина очолювала лабораторію методики української і російської літератури Інституту педагогіки АПН України (1987—2005 рр.), була заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з теорії і методики навчання української мови, української та зарубіжної літератур, заступником директора з експериментальної роботи (2006—2008 рр.), з 2009 року — головним науковим співробітником лабораторії літературної освіти.

Ніла Йосипівна була одним із співавторів Концепції літературної освіти та Державних освітніх стандартів з літератури, досліджувала проблему естетичного виховання учнів засобами художньої літератури, розробляла наукові засади підрочничотворення, працювала над методикою викладання літературних курсів за вибором у профільній школі.

Під керівництвом Н.Й. Волошиної захищено 39 кандидатських і 4 докторські дисертації.

У творчому доробку Н.Й. Волошиної близько 300 наукових праць із загальних проблем виховання та методики літератури: колективна монографія “Наукові основи методики літератури”, навчальна програма з української літератури для загальноосвітньої школи (5-11 класи; у співавторстві), авторська навчальна програма з української літератури для загальноосвітньої школи (5—12 класи; у співавторстві), підручники з української літератури (5—8 класи; у співавторстві), методичні посібники “Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури”, “Уроки позакласного читання в старших класах”, “Вивчення української літератури в 5 класі”, “Ми є. Були. І будемо ми!”: Виховання національної свідомості учнів засобами художньої літератури” (у співавторстві), посібники із проблеми вивчення літератури у взаємозв'язках із образотворчим мистецтвом: “Слово і образ”, “Людина і труд”, “Ні! Я жива. Я буду вічно жити!” (Леся Українка), “І. Котляревський і Г. Квітка-Основ'яненко”, “Писателі-класики зарубіжної літератури”.

Н.Й. Волошина була головним редактором журналу “Українська література в загальноосвітній школі”, членом редколегії часописів “Зарубіжна література в навчальних закладах”, “Відродження”, “Історія, філософія, релігієзнавство”.

Виступ Т.О. Яценко суттєво доповнив зміст авторського фільму про життєві стежини Ніли Йосипівни, що збереглися на світлинах її родини, колег, друзів. Його переглядом розпочалося засідання круглого столу.

Про внесок Н.Й. Волошиної у педагогічну науку, зокрема розвиток методики викладання української і зарубіжної літератур у середній та вищій школах, в організацію експериментальної роботи співробітниками інституту виступив академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки НАПН України **В.М. Мадзігон**. На завершення свого виступу Василь Миколайович вручив синові Ніли Йосипівни Волошиної Володимирі Іларіоновичу Костецькому Грамоту Верховної Ради України як свідчення вагомого особистого внеску у "розвиток наукових досліджень, збагачення науково-технічного потенціалу України, за багаторічну плідну працю, високий професіоналізм" і визнання великих її заслуг "перед українським народом". На жаль, особисто одержати нагороду з нагоди свого семидесятиліття Ніла Йосипівна не встигла.

Що турбувало її, над чим працювала, які проблеми вирішувала, ким опікувалася, кого і що любила над усе? Має пройти не один рік, щоб можна було з певністю дати відповіді не тільки на ці запитання, визначити пріоритети її наукових і життєвих досліджень. Але й за життя Ніли Йосипівни, і нині, у день її світлої пам'яті, більшості із нас хотілося говорити про її людяність, порядність, добросердність, милосердя, підтримку і розуміння, повагу до людини...

Не випадково, на мою думку, автори фільму про Н.Й. Волошину лейтмотивом його визначили пісню у виконанні Олени Заглядової "Гори, гори, моя свіча" — догоріла її свіча, але й сьогодні вона хвилюється за нас, за наші родини. До багатьох із нас Ніла Йосипівна приходять у снах — просять, щоб ми берегли себе (Себе берегти не вміла); нагадує про незавершені дисертації, просять не кидати роботи, просять вибачення, що не встигла довести розпочате до завершення. Ось чому у виступах її колег і учнів М.І. Бурди, В.І. Кизенка, Л.О. Варзацької, Г.П. Ткачук, Н.О. Лаврусевич, Л.М. Овдійчук, В.Й. Гриневича, Н.В. Диги, Н.В. Білоус та ін. звучали зворушливі спогади про цю незвичайну людину, гарну жінку, вірну подругу, мудру порадицю й наставницю. "Зовсім нелегко говорити про Нілу Йосипівну Волошину у минулому часі. Напевне тому, що за три місяці може згоріти тілесна оболонка людини, але сама людина, якою б вона не була, — ніколи, особливо ж, коли це справжня Людина, Людина, яку пам'ятають, Людина, що залишила після себе цілий світ, — так, зокрема, розпочала свої спогади **Н.О. Лаврусевич**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. — Я вперше побачила Нілу Йосипівну в її рідному селі Думанові, де вона народилася і виросла. Їхала на зустріч із поважним професором, доктором педагогічних наук, членом-кореспондентом НАПН України, і яким же було моє здивування, коли з городу на подвір'я із кукурудзяним снопом у руках вийшла ще молода і вродлива жінка, одягнена в звичайний селянський одяг. На моє німе зачудування вона щиро розсміялася і промовила: "Вибачайте, що не встигла до вашого візиту прибратися, бо й приїхала власне до Думанова, щоб допомогти мамі вижати кукурудзу. Але пригостити вас маю чим, заходьте до хати". Це було перше знай-

омство із професором Волошиною та її родиною. Родиною, яка, як і весь наш народ, пережила і голод, і холод, і війну, і відбудову, і вдовину долю, і сирітство...

Батько Ніли Йосипівни не повернувся з Другої світової війни. Вона його не пам'ятає. Єдине, що залишилось дочці на згадку про батька, — це прізвисько, яке дочка постаралась залишити собі назавжди і гідно пронести через усе життя...".

Спогади, спогади, спогади... У них, як і в житті, для **Г.П. Ткачук**, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, Н.Й. Волошина — Нілочка, оскільки серед усіх її чеснот для Галини Петрівни найважливіші і найцінніші — почуття відданої дружби й милосердя: "Наші життєві стежки переплелись ще на зорі юності. Мені — 14 років, Нілочці — 13,5 років. Ми стали студентами (1953 р.) педагогічного училища. Якось одразу вибрали одну одну. Пам'ятаю її довгу косу, перекинута через плече, а коси — руді, аж міддю вилискували. А сама маленька, тоненька, якась така незахищена. Познаймились — і вже більше не розлучалися. Ой, як часто плакали за домом. А Нілочка надто скучала за бабунею. Вона мені з захопленням розповідала про те, чого навчає її бабуня. Навчала поважати, цінувати, берегти родинні зв'язки, допомагати ближньому.

Ця риса у свідомості Ніли Йосипівни прижилась назавжди. Вона готова була подати, і подавала, руку допомоги всім, хто її потребував. Нілочка вміла пригорнути до себе тих, з ким доводилось працювати. Всі її аспіранти, докторанти, здобувачі ставали друзями — їм завжди знаходилося місце у її оселі, і в її серці. Друзів мала по всій Україні. І не тільки!

Була милосердною. Довідавшись про скрутне становище когось із знайомих чи близьких їй людей, переказувала гроші, купувала й відсилала необхідні речі, книжки; з особливою чуйністю ставилася до долі сиріт; із великим задоволенням вітала народження нової людини в родиніх усіх своїх рідних, ріднею вважала й усіх своїх учнів.

Вірна подруга! Саме з її дружньої поради я стала тим, ким є зараз...".

В.І. Кизенко, кандидат педагогічних наук, докторант Інституту педагогіки НАПН України: "Ніла Йосипівна Волошина — видатний учений-методист, дочка української культури" — як влучно і правдиво дібрано слова про мою Колегу, яка мала великий талант людяності і добра. Наша справжня дружба розпочалася від першого знайомства у 1989 році, коли я приїхав до Києва і став працювати в інституті. За рекомендацією Ніли Йосипівни балотувався у депутати районної ради в м. Києві. Згадуються чисельні зустрічі, розмови, бесіди на різні теми; теплі слова, моральна підтримка, коли я втратив найдорожчу людину — Матір. Щиро переживав за знакові віхи у її житті: захист докторської дисертації, обрання членом-кореспондентом НАПН України. Ніла Йосипівна заслуговувала звання академіка. Для мене вона була і залишилась академіком. Дуже гірко говорити нині: "Не доспівала, не договорила...".

Ніла Йосипівна Волошина була активним учасником науково-педагогічного життя. Найбільше їй боліла доля літературної освіти в школах України. Серед низки важливих проблем у спадщині ученого-методиста учасники круглого столу виділяли такі:

вивчення української літератури у взаємозв'язках із суміжними мистецтвами (**С.О. Жила**, доктор педа-

гогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Чернігівського національного університету ім. Т. Шевченка);

процес програмотворення, підручникотворення з української літератури (**Ю.І. Бондаренко**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання української мови і літератури Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя; **Н.М. Логвіненко**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії літературної освіти Інституту педагогіки НАПН України);

естетичне виховання у процесі вивчення художньої літератури (**А.М. Лісовський**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету ім. І. Франка; **Л.І. Драчук**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури та історії культури Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя; **Н.В. Гоголь**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та методики її викладання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка);

модель учителя-словесника; розвиток пізнавальної активності майбутніх учителів (**Н.В. Дига**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди; **Л.О. Базиль**, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогічної творчості Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова) та ін.

Так **А.Л. Ситченко**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури, декан факультету філології та журналістики Миколаївського національного університету ім. В. Сухомлинського, звернув увагу присутніх на важливість розробленої

Н.Й. Волошиною концепції естетичного виховання учнів під час вивчення української літератури, що нині знаходить свій розвиток в контексті технологізованого навчання.

Найважливішим показником якості освіти в Україні є духовний світ розвинутої особистості, який значною мірою формується в шкільному курсі української літератури. Виховний потенціал художнього твору дає змогу впливати силою слова на читача, викликаючи в нього емоційно-смыслову реакцію й формуючи його естетичну та морально-вольову сфери. Проблеми естетичного виховання шкільної молоді засобами художньої літератури досліджували Н.Волошина, Б.Степанишин, А.Лісовський. Значну увагу проблемі естетичного виховання читачів-учнів приділяв В.Сухомлинський. Методисти вказували на значний виховний потенціал українського мистецтва слова, підкреслювали необхідність його осмисленого

сприйняття і доводили ефективність застосування літературної задачі у формуванні не лише розумових дій, а й емоційно-чуттєвої сфери юних читачів.

Формування аналітичних здібностей і духовних рис юних читачів залежить від того, наскільки повно учитель враховує їхній навчальний і чуттєвий досвід, в якій мірі спирається на суму якостей наявних у школярів знань і вмінь, а також психічних новоутворень, які знаменують розвиток. Забезпечуючи умови наступності й перспективності в навчанні, досягаючи засвоєння учнями знань і вмінь, педагог-технолог займається розробкою й застосуванням відповідної типології навчальних завдань на рівні їх змісту, способів і форм з урахуванням складності розумових дій та дидактичної мети. На основі такого підходу в учнів виробляється наукове загальне поняття про твір і метод його пізнання, завдяки алгоритму чи зразкам діяльності забезпечується відтворення кожним учнем у своїй пізнавальній діяльності логіки й порядку відповідних розумових дій з конкретним літературним матеріалом, унаслідок чого відбувається сходження суб'єктів навчання (яке набирає рис учіння) від абстрактного до конкретного, і від нього — до абстрактного поняття вищого порядку: уявлень про мистецтво слова, його унікальність та особливості осягнення.

О.О. Ісаєва, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання російської мови та світової літератури Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова проаналізувала внесок методичної спадщини

Н.Й. Волошиної у вирішенні проблеми формування читачької культури школярів. Окреслюючи методику компетентнісного підходу в навчанні літератури в працях Н.Й. Волошиної, виділила концептуальні ідеї сприйняття художнього твору як естетичного явища, які впроваджувала у практику Н.Й. Волошина ще у часи вульгаризаторського підходу до вивчення літератури. Серйозну увагу приділяла роботі з учнем на уроці, яка мала сприяти його розвитку як читача, зазначала, що

учень має право на помилку в сприйнятті художнього твору, що саме учень — важливий суб'єкт навчального процесу. З цією метою рекомендувала різні види і прийоми читання: самостійне, колективне, вибіркоче, коментоване, мовчки, уголос та ін, що досить актуально й сьогодні. У працях Н.Й. Волошиної знаходимо думки про важливість цілісного сприйняття художнього твору у процесі його аналізу. Осмислення сенсу окремих елементів літературного тексту на тлі його ідейно-естетичної єдності, в системі конкретно-історичних та загальнолюдських вимірів твору забезпечує поглиблення читачьких рецепцій, їх цілісність. Актуальною і сьогодні залишається думка про дотримання принципу виборності під час аналізу художнього твору. Звернімо увагу на невітшні застереження науковця: більшість опитаних дорослих читачів ніколи не перечитують твори, що були предметом розгляду у

школі, оскільки, як наголошувала Н.Й. Волошина, "... надмірна увага до всіх сторін твору викликає в учнів відразу від аналізу, нерідко й до твору".

Позакласне читання, співпраця з бібліотекою, бібліотечні уроки у формуванні читацької культури школярів — важливі напрями наукових досліджень Н.Й. Волошиної, хоча нині вони мають інший формат. Отже, різні ідеї наукової спадщини Н.Й. Волошиної знаходять відгук і у сьогоденні. Автореферати дисертаційних досліджень містять посилення на ідеї учено-методиста, що все життя прагнула забезпечити якісний розвиток літературної освіти в Україні.

Про розвиток пізнавальної активності учнів у процесі вивчення української літератури як один із векторів багатогранної наукової діяльності доктора педагогічних наук, члена-кореспондента НАПН України Н.Й. Волошиної наголошувала у своєму виступі **Н.В. Дига**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: " Після захисту кандидатської дисертації "Розвиток пізнавальної активності учнів 5—8 класів у процесі вивчення художньо-історичних творів на уроках української літератури" продовжила дослідження цієї проблеми в системі вишів, оскільки науковий керівник неодноразово доводила, що така проблема є важливою не тільки для учнів загальноосвітніх шкіл, а й для студентів вищих навчальних закладів. Отож з метою розвитку пізнавальної активності студентів розроблено за кредитно-модульною системою авторський курс "Діалогічне прочитання української літератури", одним із напрямів якого є вивчення художніх творів історичної тематики. Студентам, об'єднаних у творчу групу "Діалогічна природа взаємин літератури та історії", пропонується модель однієї з ефективних технологій вивчення художніх творів історичної тематики, а саме: діалог художнього тексту з історичною добою, завданням якого є проведення літературознавчого аналізу художніх текстів із залученням відомостей з історії. Цей діалог передбачає прилучення студентів до вдумливого прочитання художніх творів та їх самостійного аналізу, розширення знань про історію України, формування активної життєвої позиції майбутнього вчителя, що виявляється в самостійності особистості, її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, "психологічній настроєності на діяльність".

В основу методики вивчення спецкурсу покладено наукові ідеї Н.Й. Волошиної про організацію творчої діяльності зокрема студентів на практичних занят-

тях і під час виконання самостійної роботи, про завдання викладача вищої школи формувати у студентів механізми самоорганізації і саморозвитку через

добір різних видів творчих завдань так, щоб майбутній учитель, вивчаючи мистецтво слова, звертав "особливу увагу на індивідуальний підхід до учнів, самоорганізацію їх у навчанні, проблемність на уроках літератури, психологічну комфортність, самостійність у характеристиці літературних явищ". Н.Й. Волошина переконувала: "Викладач має спонукати студента до розвитку свого обдарування, підтримувати впевненість у своїх силах, у важливості його таланту". Таких принципів дотримувалася і наша наставниця — вселяла впевненість, розвивала творчі здібності, цінувала особистості".

Людина активної життєвої позиції Н.Й. Волошина ніколи не втрачала зв'язків із учителями, школою, педагогічною громадськістю, адже серед її аспірантів, докторантів, здобувачів — більшість учителів, викладачів вишів. Її виступів із нетерпінням чекали на семінарах, конференціях, методичних об'єднаннях у всіх кутках України. **В.Й. Гриневич**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та методики її викладання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, по-особливому тепло згадуючи турботу й безвідмовну гостину свого керівника, наставника, відзначав тісну творчу співпрацю Н.Й. Волошиної з Глухівським національним педагогічним університетом ім. О. Довженка, в якому вела лекції, очолювала державні комісії, її бесідам завжди були раді студенти. Серед їх викладачів із 5 аспірантів Інституту педагогіки 4 захистили кандидатські дисертації під керівництвом Н.Й. Волошиної.

Звичайно не оминули цієї події й учителі-практики, учителі, що працювали під керівництвом Н.Й. Волошиної над своїми дисертаціями; що апробували її підручники. Схвильовано говорила учитель української мови та літератури Запорізького Січового колегіуму **Л.Й. Чеховська**: Наша Ніла Йосипівна йде по найдовшій у світі дорозі...

Тяжко усвідомлювати велику втрату. Г. Гейне писав, що коли помирає людина, то з нею помирає цілий світ — під кожним надгробним пам'ятником похована всесвітня історія.

Усі, хто мав щасливу нагоду бути поруч із нею, відчували, як у цій чарівній жінці дивовижним чином поєднувались велич і простота, принциповість і велика любов до людей. Вона була з тих, хто несе у світ добро і світло. Їй вдалося розгадати секрет щастя людини: любити і віддавати, натхненно трудитися і не чекати винагород, відчувати перевагу "вищої краси

духовної аскези" (Леся Українка) над земним — жертовності.

Ніла Йосипівна була великим громадянином своєї держави, її чітка націєтворча позиція особливо яскраво реалізовувалася у розумінні великої ролі в державі Учителя — інтелігента, основи духовної аристократії, без якого українське суспільство просто приречене на вічні пошуки свого ментального простору "істинного буття". Вона завжди наголошувала, що вважає себе перш за все учителем, тепер ми можемо написати це слово з великої літери — Учителем...

Вона дивиться на нас із небес і застерігає від меркантильної, прагматичної метушні, від пихатості і зарозумілості у пошуках ефемерної слави, вона не дає нам забути про нашу важливу історичну роль у цьому суспільстві, про пошук Істини.

Наша Ніла Йосипівна буде жити вічно, адже вічною і незнищеною є Любов..."

Необхідність продовжувати справу Н.Й. Волошиної, підтримувати її чесноти, підтримувати учителів, як робила це Ніла Йосипівна — вона в науку йшла не манівцями — мала педагогічний стаж 17 років, висловила **В. Болгаріна**, кандидат педагогічних наук, колишній співробітник Інституту педагогіки, у свій час ровесниць поєднала велика громадська робота. Етика їхніх стосунків і між іншими науковими співробітниками була на високому рівні.

Слова щирої вдячності за співпрацю, нові підручники від учителів Софіївської Борщагівки передала **Н.Д. Мацько**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії математично-фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України: З Н.Й. Волошиною було приємно спілкуватися на різних рівнях; її не можна було не любити. Шкодує, що не встигли зробити все, що планувалося. Висловила прохання до співробітників лабораторії літературної освіти допомогти створити в школі куточок методики вивчення української літератури Н.Й. Волошиної.

Вона була справжньою україночку, втіленням нашої української мудрості, щирості, доброти. Поки родить земля таких людей, Україна відроджуватиметься і житиме.

Не можна не сказати про Н.Й. Волошину як про висококваліфікованого спеціаліста в галузі підручкотворення. Цей напрям своєї наукової діяльності Ніла Йосипівна вважала найвідповідальнішим і найважливішим для забезпечення якісної літературної освіти в школах нашої країни. Її підручники різних поколінь удостоювались перших премій НАПН України, за ними з 1974 року навчалися школярі України. Доктор педагогічних наук, професор **А.В. Градовський**, її колишній учень (чи аспірант), наголошував, що "у шкільне підручкотворення Н.Й. Волошина впровадила власну методичну систему формування спеціальних читацьких умінь, необхідних для активного засвоєння емоційно-естетичного багатства художнього твору". Можливо, тому вони користуються великою популярністю серед учителів та учнів. Адже загальновідомо, що до підручників як особливої шкільної книжки вимоги завжди підвищені. Учителі-практики хочуть бачити в підручнику з літератури гарні художні тексти; відповідно до вікових особливостей школярів дібрані біографічні нариси, відомості з теорії літератури, глибокі статті-розбори, ілюстрації, певний обсяг наукових знань. Підручники Н.Й. Воло-

шиної відповідали не тільки цим вимогам, були "вдалими не лише за формою, а й за змістом, цікавими за викладом".

Нове покоління підручників Н.Й. Волошиної побачило світ у 2007—2009 рр. у видавництві "Педагогічна думка". З 2009 року навчальні книжки "Українська література" для 5-го, 6-го, 7-го класів, що забезпечують реалізацію авторської програми з української літератури, розробленої в Інституті педагогіки НАПН України під її керівництвом, проходять апробацію в школах країни. Рецензії на нові підручники приходять і нині. Серед паперів Ніли Йосипівни знайшла експериментальні матеріали — відповіді учнів на запитання анкети: Які художні твори вам сподобалися, а які — ні й чим саме? Які факти з життя письменників зацікавили вас? Про яких письменників ви хотіли б більше дізнатися? Чи доступні для вас запитання і завдання? Якщо ні, то назвіть складні? Які види робіт вам було цікаво виконувати? Чи не важкі для вас статті з теорії літератури? Якщо є важкі, то назвіть їх; учительські рецензії. В одній із них говориться:

"Вельмишановна Ніло Йосипівно!

Вчительський та учнівський колективи Кам'янець-Подільської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням інформатики складають Вам щире подяку за те, що саме завдяки Вашому сприянню учні та вчителі-філологи школи мали змогу ознайомитися з Вашими підручниками для 5, 6 класів та хрестоматією для уроків позакласного читання в 5 класі. Таким чином, порівнявши підручники, за якими навчаються в нашій школі і які пропонуються Вами, з упевненістю можемо стверджувати, що працюючи за створеними Вами навчальними книжками учні та вчителі інших шкіл отримали б справжнє задоволення.

Така співпраця, на наш погляд, дає позитивні результати. Ми сподіваємося на те, що наші думки й побажання будуть враховані і в майбутньому ці підручники будуть рекомендовані МОН для вивчення в школах України.

Дуже вдячні Вам і Вашому колективу за плідну працю

Бажаємо успіхів та реалізації творчих планів".

Рецензію підписала директор ЗОШ №5 Т.В. Танська.

Як бачимо, учитель-практик дав добро на їх життя в освітньому просторі України. Варто нам, науковцям, учителям, викладачам ВНЗ, чия робота пов'язана з проблемами літературної освіти, долучитися до популяризації програми і підручників, створених Н.Й. Волошиною.

"Н.Й. Волошина творила світ справжньої науки й активного добра, духовної гармонії. Її педагогічна й методична творчість сповнена глибинного відчуття національного духу", — переконана доктор педагогічних наук, професор **С.О. Жила**.

Наш "Круглий стіл" — добра нагода започаткувати дослідження науково-педагогічної спадщини ученого-методиста, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, доктора педагогічних наук, професора Н.Й. Волошиної з традиційними обговореннями на науково-практичних конференціях(семінарах, читаннях) в Інституті педагогіки НАПН України, в національних університетах міст нашої країни, з якими Н.Й. Волошина активно співпрацювала.